

Koeien, opera misha ****

Koeien, opera misha, met midden op het podium het ICP Orchestra.

Foto Ben van Duin

De opera over koeien die Misha Mengelberg (80) had willen maken, is er nu toch gekomen. Een schitterend eerbetoon aan Mengelberg, grootheid in de geïmproviseerde muziek. De meesterzet van regisseur Duyns blijkt de toevoeging van de 'misha-figuur', gespeeld door Pierre Bokma.

GIJSBERT KAMER

Opera. Van Cherry Duyns (regie), Guus Janssen (samenstelling muziek), ICP Orchestra. Holland Festival, Rabozaal Stadsschouwburg, Amsterdam, 9/6. Tournee: mei 2016

In de jaren tachtig had Misha Mengelberg het er al over. Hij wilde een opera gaan maken, De Koeien. Maar er was een probleem: de componist-librettist wilde graag echte dan wel mechanische koeien op het podium. Dat was lastig.

De opera is nooit voltooid. De vorige week 80 jaar geworden Mengelberg is dementerend, componeren lukt niet meer.

Maar er was wel een pak papier met teksten. Zonde als daar niks mee zou gebeuren, vonden Cherry Duyns en Guus Janssen. Duyns ging door de meer dan vier uur tekst zonder drama, bracht het terug tot vijf kwartier en maakte een verhaallijn. Janssen zocht er muziek bij, gekozen uit een halve

eeuw Misha-muziek.

Het resultaat, Koeien, opera misha, dat dinsdag de première in de Amsterdamse Stadsschouwburg beleefde, is een prachtige voorstelling en een schitterend eerbetoon aan de man die geïmproviseerde muziek in Nederland naar een hoger plan heeft getrokken.

Het verhaal, dat zich afspeelt tijdens lome zomerse dagen op het platteland, is simpel. Boer en boerin hebben een wat stekelige verhouding. Boer komt in de verleiding te vertrekken met de beeldschone Almide, maar de koeien die voortdurend worden gestoken door bijen (hier luchtkoeien geheten) weerhouden hem ervan. De poëtische teksten, gezongen door de boer (Mattijs van de Woerd), boerin (Fanny Alofs), Almide (Katrien Baerts) en het koeienkoor (studenten van het Haags conservatorium) zijn vaak absurdistisch. 'De horens trillen, o wee - ómtrillend de zich borende hoorn trillen de horens de lege huid van de luchtkoe', zingen de koeien, in de voorstelling uiteindelijk keurig in het wit geklede mannen en vrouwen, aangevoerd door 'solokoe' actrice Olga Zuiderhoek die een soort Sprechgesang bezigt: 'Het waterkalf neemt het levende water.'

De meesterzet van Duyns blijkt de toevoeging van de 'misha-figuur', gespeeld door Pierre Bokma. Deze duikt regelmatig tijdens de voorstelling op om het publiek toe te spreken en de voorstelling te becommentariëren. Bokma speelt Mengelberg niet, hij lijkt gewoon zichzelf. Maar al zijn teksten (geestig, dwars en scherp) zijn letterlijke Misha-citaten, geplukt uit diverse interviews.

'Dada, daar kunnen we het beter niet over hebben. Op het moment dat je erover gaat praten, gaat alle lol eraf', zegt hij. Of: 'Je zit te

wachten, komt er een konijn uit de hoge hoed. Of niet.'

Allemaal precies op het moment dat de toeschouwer denkt: waar gaat het eigenlijk allemaal over?

Over muziek vooral. Niet voor niets zit het ICP Orchestra in het midden van het podium en nemen de tien muzikanten, met drummer Han Bennink in het midden en Guus Janssen, die de laatste jaren al op de kruk van Mengelberg zit, links op het toneel. Er wordt prachtig gespeeld. Lekker chaotisch en vol kabaal als de koeien gestoken worden door de 'luchtkoeien', maar ook swingend, met vurige saxpartijen van Michael Moore en Ab Baars. En altijd is het Bennink die met zijn driedelige drumkit de aandacht opeist. Hij ontregelt de muziek regelmatig en geeft zo zichzelf en anderen even de ruimte voor een korte improvisatie.

Maar Mengelberg kon ook prachtige melodieën maken. Ontroerende miniatuurtjes die door Janssen op gepaste momenten in de voorstelling zijn opgenomen. Bewerkingen van Peer's Counting Song, Poor Wheel, en vooral het slotstuk Weer is een dag voorbij komen hard binnen. Dan toont zich ook de hang naar melancholie, die in al het werk van Cherry Duyns zo aanwezig is. De lucht is donker geworden, de koeien hebben het laatste woord. De akkoorden van Weer is een dag voorbij gaan nog even door en ontroeren.

'Ik wil 1: dat de mensen zich verbazen', riep de misha-figuur eerder. '2: dat ze het niet helemaal kunnen overzien. 3: dat ze er wat van meenemen naar huis.'

Dat was allemaal het geval.

+++

EINDE VAN EEN TIJDPERK

Misha Mengelberg was bij de première en lachte zelfs even.

Een siddering van ontroering ging door de zaal toen dinsdag na afloop van de voorstelling, tijdens de minutenlange ovatie, Misha Mengelberg in een rolstoel door zijn echtgenote het podium op werd gereden.

Fel oranje gekleurd jack, zwarte leren honkbalpet en een glas witte wijn in de hand. Het was lang onduidelijk of de schrijver van alle woorden en de componist van alle muziek in Koeien, opera misha bij de première zou zijn.

Maar Mengelberg, die al jaren aan alzheimer lijdt, was er en lachte zelfs even. Drummer Han Bennink, die meer dan een halve eeuw met Mengelberg heeft samengespeeld, stapte op hem af. Hij legde een hand op de schouder van zijn vriend, boog zich voorover en gaf hem een knuffel.

Ineens dringt het besef door dat een belangrijk stuk jazzgeschiedenis ten einde komt. Het ICP Orchestra gaat gelukkig door, maar hun geestelijk vader is er niet meer bij. Ook medeoprichter Willem Breuker is overleden. Misschien dat de rol van zijn weduwe Olga Zuiderhoek in de voorstelling daarom extra veel indruk maakte.